

Narratieve theologie & identiteit

A Small Story Approach

Naam: Paul van der Hamsvoort
Studentnr.: U20035-B-3
Datum: 01.06.2021
Vak: Praktische theologie
Begeleider: Prof. Dr. Jan Loffeld
Corrector: Dr. Willem Marie Speelman

Inhoud

Inleiding	3
1. Narratieve Theologie.....	5
1.1 Wat is een narratief?	5
1.2 Narratieve wende	6
1.2.1 Narratieve identiteit	8
1.3 Narratief in de theologie	9
1.3.1 Narratief en praktische theologie.....	10
2. Big story vs Small story.....	12
2.1 Big stories	12
2.2 Small stories.....	13
2.3 De visie van Bamberg op identiteit	15
2.4 Mogelijkheden van een <i>small story approach</i>	17
2.5 Reflectie	18
3. Terug naar de theologie	20
3.1 Gebruik <i>small stories</i> in praktisch theologisch identiteitsonderzoek	20
3.2 Het ontwikkelen van een <i>small story approach</i>	22
3.2.1 De inhoudelijke vraag	23
3.2.2 De methodische vraag	23
3.3 Conclusie	24
4. Conclusie	26
Bibliografie	27

Inleiding

Toen Donald J. Trump op 8 november 2016 de Amerikaanse presidentsverkiezingen won, stond ik met open mond te kijken. Hoe kon dit gebeuren? Hoe was het mogelijk dat iemand die de feiten zo verdraaide zo veel stemmen kreeg? Waar haakten mensen op aan? Waar waren ze gevoelig voor? Als het geen feiten waren, wat dan wel? Een mooi verhaal?

Mijn gok is dat het inderdaad dat laatste is. Trumps oraties over vergane glorie en vergeten mensen raakten aan de belevingswereld van veel Amerikanen. Hun eigen verhalen sloten aan bij het verhaal van Trump, hetgeen mensen het idee gaf eindelijk gehoord te worden en eindelijk iemand gevonden te hebben die hen begreep. In wezen ging het er dus niet om of Trump *feitelijk* alles waar kon maken wat hij beloofde. Het ging er ook niet om of deze mensen *feitelijk* vergeten waren. Waar het om ging, was dat deze mensen hun eigen levensverhaal lazen als een verhaal over tegenslag, minderwaardigheid, en inderdaad: vergeten zijn. Daarom ging voor hen het verhaal van Trump leven.

Bovenstaand voorbeeld zette me aan het denken over de wijze waarop mensen hun levensverhaal construeren. In een tijd waarin steeds minder mensen leunen op een groot (religieus) verhaal en waarin de aandacht voor het individu, met zijn eigen authentieke 'ik', steeds groter wordt, is men meer en meer aangewezen op zichzelf voor het schrijven van het persoonlijke levensverhaal. Aan de hand van de vraag hoe men zo'n verhaal in elkaar sleutelt, kwam ik uit bij het concept van 'narratieve identiteit'. Dit behelst het idee dat mensen betekenis geven aan hun leven en levensgebeurtenissen aan de hand van de constructie van een congruent verhaal. Wetenschappers die zich met dit onderwerp bezighouden, onderzoeken op welke wijze dit precies gebeurt door de verteller en/of het vertelde te bestuderen.

Vanuit interesse in de narratieve identiteit en vanuit de overtuiging dat sociale media tegenwoordig het podium bij uitstek bieden om zichzelf te presenteren, ontstond het idee om verhalen op sociale media te onderzoeken en te kijken hoe mensen via de verhalen op dat medium betekenis gaven aan bepaalde gebeurtenissen. Denk bijvoorbeeld aan een herdenkingsbericht over een overleden dierbare. Toen ik hieraan begon, kwam ik er echter al snel achter dat de narratieve gereedschapskist van de wetenschap nog niet of nauwelijks toereikend was voor een dergelijk onderzoek. De verhalen op sociale media waren 'te klein'.

Ik stuitte vervolgens op de psycholoog Michael Bamberg, die in zijn werk het huidige discours beschrijft als een *big story* benadering, en daartegenover een *small story* benadering introduceert.

In dit werkstuk onderzoek ik of een *small story* benadering interessant en relevant is voor het praktisch theologisch onderzoek naar verhalende identiteit en identiteitsvorming. De onderzoeksvraag luidt dan ook: “Moet de praktische theologie een *small story* benadering voor narratief identiteitsonderzoek ontwikkelen?”

In het eerste hoofdstuk ga ik in op achtergrond van narrativiteit in de wetenschap en het ontstaan van een narratieve identiteitsopvatting. Hiertoe leg ik eerst het concept ‘narratief’ uit. Vervolgens bekijk ik wat men ‘de narratieve wende’ noemt. Dit behelst een toegenomen interesse in verhalen in een verscheidenheid aan wetenschappelijke disciplines in de afgelopen vijftig jaar. Vanuit de narratieve wende komen we bij de wijze waarop deze wende heeft doorgewerkt in de theologie, om vervolgens af te sluiten met de rol van narratief onderzoek in de praktische theologie.

In het tweede hoofdstuk wend ik me tot de psychologie en de these van Bamberg. Ik leg uit wat het verschil is tussen *big stories* en *small stories*, hoe dit onderscheid voortvloeit uit de visie van Bamberg op de vorming van een identiteit, en wat het ontwikkelen van een *small story* benadering oplevert. Ter afsluiting van het hoofdstuk laat ik een korte persoonlijke reflectie los op Bambergs theorie vanuit de vraag of deze inhoudelijk overtuigend is.

In het derde hoofdstuk ga ik terug naar de theologie met de vraag of de praktische theologie iets kan en moet met de *small story* benadering. Hiertoe kijk ik eerst of er in het bestaande identiteitsonderzoek binnen de theologie al sporen te vinden zijn van een dergelijke benadering. Daarna wend ik me tot het beantwoorden van de vraag of de theologie een dergelijke benadering moet ontwikkelen en wat het zou opleveren.

Ik sluit vanzelfsprekend af met een conclusie, waarin de onderzoeksvraag beantwoord wordt en waarin ik vooruit kijk naar de toekomst van praktisch theologisch identiteitsonderzoek.

1. Narratieve Theologie

De term narratieve theologie is een verzamelnaam voor de toegenomen interesse in verhalen binnen de theologie in de afgelopen vijftig jaar. Deze toegenomen interesse is het gevolg van een aantal ontwikkelingen binnen de sociale wetenschappen. In het hierna volgende deel proberen we eerst te definiëren wat een narratief is. Daarna kijken we naar wat men graag de ‘narratieve wende’ noemt, de herwaardering van narratief binnen het wetenschappelijk discours, waarbij we speciale aandacht besteden aan de opkomst van het concept van narratieve identiteit. Als laatste bekijken we hoe deze wende tot uiting komt in de theologie, waarbij we ons specifiek focussen op de praktische theologie.

1.1 Wat is een narratief?

Narratief komt van het Latijnse werkwoord *narrare*, dat ‘vertellen’ betekent. In zelfstandige vorm betekent narratief dan ook ‘verhaal’, terwijl het in bijvoeglijke vorm op ‘vertellend’ of ‘verhalend’ duidt.¹

De vraag uit het kopje van deze deelparagraaf is eigenlijk vooral een vraag naar de afbakening van het onderzoeksdomein. Dat wil zeggen: het is een vraag naar wat men beschouwt als narratief en narratieve data, en wat niet. Dit is een lastige vraag, omdat het onderzoeksdomein zo breed is. Zoals we later in dit hoofdstuk zullen zien, zijn er wetenschappers die zich met teksten bezighouden, die zich met identiteitsverhalen bezighouden, maar ook die zich richten op handelingen als communicatie tussen een ‘verteller’ en een publiek. Bovendien is het op zichzelf ook een discussiepunt binnen de wetenschap welke data men als narratief kan beschouwen. Dit maakt inzicht in de term er vanzelfsprekend niet makkelijker op.

Wat enigszins kan helpen, is het onderscheid dat Anneke Sools maakt tussen een structurele en een procesmatige definitie van narratieven.² Een structurele definitie somt een aantal verhaalelementen op, die aanwezig zijn in ieder verhaal – en daarmee de grens bepalen tussen wat wel en niet onder ‘narratief’ valt. Voorbeelden zijn de opvatting van Aristoteles (begin, midden, einde) en William Labov (oriëntatie, samenvatting, complicerende handeling, resultaat/oplossing, evaluatie, coda). Een procesmatige definitie kijkt minder naar wat een verhaal *is*,

¹ Genootschap Onze Taal, “Narratief”, geraadpleegd op 10 mei 2021, <https://onzetaal.nl/nieuws-en-dossiers/nieuwsbrieven/woordpost/woordpostarchief/narratief/>.

² Anneke Sools, “Narratief Onderzoek”, *Kwalon* 17 (2012): 27:28.

en meer naar wat het *doet* en hoe het *werkt*. De focus ligt vooral op hoe het vertellen van verhalen betekenis, zingeving of identiteit constitueert. Dit is niet zozeer een definitie, als wel een benadering, waarin bijvoorbeeld een uiting op sociale media, zonder concreet begin, einde en plot, toch als een betekenisvolle narratieve uiting wordt gezien. De uitdaging is hier natuurlijk vooral hoe men bepaalt of het vertelde nog als verhaal bestempeld mag worden.

1.2 Narratieve wende

Zoals eerder aangegeven, is de belangstelling voor verhalen binnen de geesteswetenschappen sinds de jaren 70 flink toegenomen. Of, beter gezegd: vanaf die periode is de systematische ontwikkeling van narratieve benaderingen pas werkelijk in beweging gekomen.³ Interesse in verhalen bestond vanzelfsprekend al. Denk bijvoorbeeld aan de tekstlinguïstiek, de geschiedkunde en haar bestudering van oude teksten, en de Bijbelwetenschappen. De wending die omtrent de zeventiger jaren plaatsvindt, heeft echter vooral invloed op de waardering van verhalen als eigenschap van de menselijke werkelijkheid en als onderwerp van studie op zichzelf.⁴

Men spreekt gewoonlijk van ‘de narratieve wende’ als verzamelterm voor de toegenomen aandacht voor verhalen in verschillende wetenschappelijke disciplines. Over de concrete plaatsing en totstandkoming van die wending, is de wetenschap wat meer verdeeld. Matti Hyvärinen onderscheidt zelfs vier verschillende ‘wendingen’: in de literatuurwetenschap, in de historiografie, in de sociale wetenschappen, en in bredere zin in de cultuur *an sich*.⁵ Ik volg hier zijn uiteenzetting, niet zozeer om een discussie over de narratieve wende op te rakelen, maar veel meer omdat zijn onderscheid de eigen agenda’s van de verschillende wetenschappelijke takken duidelijk maakt. Dit zal bovendien helpen de ontwikkelingen in de theologie beter te begrijpen.

De eerste wende is die van de literatuurwetenschap en tekstlinguïstiek. Hyvärinen plaatst deze in de jaren zestig. In de kern gaat het hier niet zozeer om een ontdekking van narratief als wetenschappelijk materiaal, maar vooral om een voornamere positie van narratief binnen het literatuurwetenschappelijk discours.

³ R. Ruud Ganzevoort, “Narratieve benaderingen in de praktische theologie”, *Humanistiek* 12 (2011): 62-64.

⁴ Sools, “Narratief Onderzoek”, 28.

⁵ Matti Hyvärinen, “Revisiting the Narrative Turns”, *Life Writing* 7 (2010): 69-82.

Waar voorheen wel eens losse verhalen werden geanalyseerd, ontstaat er nu interesse in en waardering voor narratief als genre. Of beter gezegd: interesse in de verscheidenheid aan genres waarin narratief een fundamentele rol speelt. Denk aan mythes, legendes, fabels, maar ook films, strips, en conversaties. Dit leidde tot de ontwikkeling van verschillende analytische methoden om personages, karakterverhoudingen, toneel, temporaliteit en andere zaken binnen de narratieven te onderscheiden, om zo inzichten in het verhaal op te doen.

De tweede wende plaatst Hyvärinen in de historiografie. In navolging van de literatuurwetenschap krijgen bij de historiografen verhalen meer waardering als verhaal. Daarmee wordt afstand genomen van het idee dat (althans: fictionele) narratieven enkel de feitelijke, historische, kennisoverdracht in de weg staan. Dit laatste had tot gevolg dat onderzoek naar verhalen in deze hoek zich vooral richtte op historische context en op de totstandkoming van het verhaal. De verschuiving die er ontstaat, is dat men begint in te zien dat fictie ook iets zegt over waarheid en werkelijkheid, en dat verhalen aldus de aandacht verdienen.

De derde wende speelt zich af binnen de sociale wetenschappen vanaf de jaren tachtig. Aan deze wende liggen volgens Hyvärinen twee theoretische ontwikkelingen ten grondslag. Ten eerste schrijft Jean-Francois Lyotard in 1979 zijn *La condition postmoderne*, waarin hij spreekt over het einde van de 'grote verhalen'.⁶ Hiermee doelt hij op het verdwijnen van de grote interpretatiekaders zoals religie, en het ontstaan van individualisering en fragmentering in het duiden van het eigen bestaan. Van daaruit ontstaat een beweging naar meer kwantitatief onderzoek en meer focus op de verhalen van gemarginaliseerde groepen, aldus Hyvärinen. Ten tweede ontwikkelt men het inzicht dat narratieven een fundamentele rol spelen in het menselijk leven, aan de hand van de metafoor van 'het leven als narratief'. Het idee is dat mensen hun leven beleven en begrijpen als een verhaal. Hyvärinen noemt dit inzicht "absolutely central for the success of the narrative turn in social sciences, cultural studies and psychology".⁷ Ik zal hier zodadelijk nog wat over zeggen, omdat precies dit de *locus* is van ons onderzoek, en omdat Hyvärinen hier in mijn optiek wat te kort op in gaat. Het resultaat, nu, van bovenstaande ontwikkelingen is dat er in de sociale wetenschappen grote belangstelling is ontstaan voor het (levens)verhaal van het individu.

⁶ Jean-François Lyotard, *La condition postmoderne: rapport sur le savoir* (Paris: Ed. de Minuit, 1979).

⁷ Hyvärinen, "Revisiting the Narrative Turns", 75.

De vierde wende die Hyvärinen onderscheidt, bestaat uit een aantal algemene, culturele ontwikkelingen. Denk bijvoorbeeld aan het bovengenoemde verdwijnen van de grote verhalen en de toegenomen individualisering van de maatschappij. Daarnaast noemt Hyvärinen dat persoonlijke verhalen in de media meer en meer aandacht krijgen. Ook in de literatuur zijn dit soort verschuivingen zichtbaar, bijvoorbeeld in het aantal verschenen biografieën. Als laatste heeft de toegenomen mobiliteit en mondialisering tot gevolg dat men met meer ‘verhalen’ en ideeën wordt geconfronteerd, waardoor men gedwongen wordt meer te reflecteren op het eigen verhaal.

1.2.1 Narratieve identiteit

Zoals gezegd ligt de focus van dit werkstuk op het leven als narratief, of meer specifiek: op narratieve identiteit. Er zijn verscheidene auteurs die een bijdrage hebben geleverd aan het ontstaan van het inzicht dat de mens zijn leven construeert als een verhaal. Praktisch theoloog Ruard Ganzevoort noemt bijvoorbeeld Jerome Bruner, Theodore Sarbin, Kenneth Gergen en Charles Gerkin als voorname figuren.⁸ Ik wil twee bijdragen specifiek benoemen.

Ten eerste noem ik het paper uit 1971 van de hand van godsdienstfilosoof Stephen Crites, getiteld “The Narrative Quality of Experience”.⁹ Dit werk wordt door Ganzevoort bestempeld als een ‘baanbrekend artikel’.¹⁰ Crites zet hierin uiteen hoe de mens zijn eigen leven begrijpt en uitlegt als een verhaal, en hoe grote verhalen zoals onze collectieve identiteit, geschiedenis en tradities gestructureerd zijn als verhalen.

Ten tweede noem ik de Franse filosoof Paul Ricoeur, die volgens Ganzevoort “ontegenzeggelijk de belangrijkste invloed” is geweest op de narratieve wende in de geesteswetenschappen en die ook door Anneke Sools genoemd wordt als zijnde “onmisbaar voor een goed begrip van de hermeneutiek op de narratieve benadering”.¹¹ Voortbordurend op het werk van Gadamer, ontwikkelde Ricoeur

⁸ R. Ruard Ganzevoort, Introduction to *Religious Stories We Live By: Narrative Approaches in Theology and Religious Studies*, ed. by R. Ruard Ganzevoort et al. (Leiden: Brill, 2014), 2. Zie ook Sools, “Narratief Onderzoek”, 33, voor een lijst van prominente namen.

⁹ Stephen Crites, “The Narrative Quality of Experience”, *Journal of the American Academy of Religion* 39 (1971): 291-311.

¹⁰ Ganzevoort, Introduction, 3. Zie over de invloed van Crites verder ook Ganzevoort, “Narratieve benaderingen in de praktische theologie”, 63.

¹¹ Ganzevoort, “Narratieve benaderingen in de praktische theologie”, 63. En: Sools, “Narratief Onderzoek”, 7.

een hermeneutische theorie waarin hij een parallel trekt tussen teksten enerzijds, en identiteit anderzijds. Net zoals teksten hun betekenis krijgen in het 'gesprek' tussen de tekst en de auteur, zo krijgen ook gebeurtenissen uit ons leven betekenis door onze interpretatie ervan. Identiteit is het resultaat van het betekenisgeven van al deze gebeurtenissen in z'n geheel, ons grote verhaal. Centraal hierbij staat het concept van *emplotment*.¹² Dit behelst het in een bepaalde volgorde samenvoegen van verschillende levensmomenten of verhalen tot een logisch plot. Het verhaal dat we hier vormen, construeren we bovendien in relatie met een 'publiek'. Dat wil zeggen: we pogen een verhaal te vertellen dat niet alleen logisch of coherent is voor onszelf, maar ook voor de mensen om ons heen en binnen onze cultuurhistorische context. Het resultaat van dit gehele proces, het verhaal dat we vertellen van ons leven en waarin we betekenis geven aan wie we zijn en wat we doen, is onze narratieve identiteit.

1.3 Narratief in de theologie

De narratieve wende heeft ook zijn invloed gehad op de theologie. De ontwikkelingen die we hebben gezien in de literaire wetenschappen, historische wetenschappen, en sociale wetenschappen, zien we als het ware allemaal overgenomen worden op de verschillende terreinen van de theologie. Zo zou je een vergelijking kunnen trekken tussen de Bijbelwetenschappen en de literaire ontwikkeling, tussen de kerkgeschiedenis en de historische ontwikkeling, en tussen de praktische theologie en de ontwikkelingen bij de sociale wetenschappen. Een exhaustief inhoudelijk overzicht van de status questiones per discipline is een te grote opgave voor de omvang van dit werkstuk. Derhalve richt ik me in onderstaande tekst enkel op de figuren en ideeën die de narratieve theologie het meest hebben beïnvloed.¹³

Interessant genoeg wordt de eerste aanzet van een conceptuele basis voor een narratieve theologie toegeschreven aan Richard Niebuhr's *The Meaning of*

¹² R. Ruud Ganzevoort, "De praxis als verhaal: Introductie op een narratief perspectief", in *De praxis als verhaal: narrativiteit en praktische theologie*, ed. R. Ruud Ganzevoort (Kampen: Kok 1998), 11-13.

¹³ Voor een uitgebreid overzicht van de wijze waarop narratief een rol speelt in de verschillende theologische deeldisciplines, zie pagina 65 tot 82 van het proefschrift van reformatisch theoloog Cornelis van Dusseldorp. Dusseldorp, *Preken tussen de verhalen. Een homiletische doordenking van narrativiteit* (Utrecht: Uitgeverij Kok, 2012).

Revelation.¹⁴ In dit werk stelt hij dat de ‘botsing’ tussen het verhaal van de Kerk en het verhaal van de individuele gelovige deze laatste uitnodigt om zijn eigen verhaal te herinterpreteren. De reden dat ik dit interessant noem, is dat dit werk van Niebuhr geschreven is in 1941. Met andere woorden: twintig tot dertig jaar vóór de narratieve wende.

Naast Niebuhr, zijn ook de eerder genoemde Stephen Crites en Paul Ricoeur belangrijk geweest voor inzichten in hoe mensen hun verhalen vormen in relatie tot ‘grotere’ verhalen en in relatie tot een publiek. Bovendien heeft Ricoeurs werk bijgedragen aan het inzicht dat religieuze handelingen op een narratieve wijze benaderd kunnen worden. Zo wordt de liturgie benaderd als het uitleven van een verhaal, waarin mensen kunnen participeren.¹⁵ Verder is de Yale Divinity School van grote waarde geweest voor de ontwikkeling van een narratieve theologie. Hierbij worden gewoonlijk de namen van Hans. W. Frei en George Lindbeck genoemd. In lijn met ontwikkelingen bij andere wetenschappen in de narratieve wende, benadrukken de heren van Yale het verhalende karakter van de bijbelse verhalen tegenover een al te rationalistische lezing.¹⁶ Het gaat er volgens niet hen om algemeen geldende ‘waarheden’ uit de teksten te filteren, of om de historische context van de teksten tot in de puntjes te analyseren. Waar het om gaat, is om de teksten te lezen als verhalen, waarbij we precies in die verhalen God ontmoeten en leren kennen.

1.3.1 Narratief en praktische theologie

Binnen de praktische theologie, heeft narratief vooral de aandacht van de pastorale zorg en de homiletiek gewonnen. In de pastorale zorg worden de inzichten uit de sociale wetenschappen verwerkt dat mensen hun levensverhaal als een narratief construeren. Er worden methodes ontwikkeld om te begrijpen hoe mensen betekenis geven aan hun leven, maar ook hoe geestelijk verzorgers kunnen ‘ingrijpen’ in verhalen om negatieve verhalen te deconstrueren en leefbare verhalen te reconstrueren.¹⁷ In de homiletiek is er vooral aandacht voor narratief in

¹⁴ R. Maas, “Narrative Theology”, in *New Catholic Encyclopedia*, 2nd ed., vol. 10 (Detroit: Gale, 2003), 152. Voor het werk van Niebuhr: H.R. Niebuhr, *The Meaning of Revelation* (New York: The Macmillan Company, 1941).

¹⁵ Ganzevoort, Introduction, 1.

¹⁶ Ganzevoort, “Narratieve benaderingen in de praktische theologie”, 65.

¹⁷ Ganzevoort, “Narratieve benaderingen in de praktische theologie”, 66-68.

de 'new homiletic'.¹⁸ Min of meer vergelijkbaar met de ontwikkelingen op de Yale Divinity School, wordt hier afgestapt van een prediking die vooral (rationele) inhoud overdraagt, en gaat men over op de preek als verhaal met metaforen, die de toehoorder uitnodigen er iets mee te doen. Buiten deze twee velden (pastoraal en homiletiek), is er bijvoorbeeld ook aandacht voor de relatie tussen verhalen en rituelen, voor de rol van verhalen in de catechese, en voor de verbindende rol van verhalen in gemeenschappen.¹⁹

Over praktisch theologisch onderzoek naar narratieve identiteiten zegt praktisch religiewetenschapper Michael Scherer Rath het volgende.

"Empirical research in theology and religious studies usually focuses on narrative identity and interpretive processes to gain knowledge of and insight into the actual or potential importance of religion and spirituality in this regard."²⁰

Waar het om te doen is, is de rol van religie in identiteiten en identiteitsvorming. Vragen die aan de orde komen, zijn bijvoorbeeld welke rol religie kan spelen in het geven van betekenis aan een heftige gebeurtenis, hoe mensen putten uit verhalen over God om hun eigen leven te interpreteren, en hoe gelovige mensen hun religieuze identiteit vormgeven in 'gesprek' met een seculiere maatschappij.

¹⁸ Ganzevoort, "Narratieve benaderingen in de praktische theologie", 67.

¹⁹ Ganzevoort, "Narratieve benaderingen in de praktische theologie", 67-68.

²⁰ Michael Scherer-Rath, "Narrative Reconstruction as Creative Contingency", in *Religious Stories We Live By*, ed. by R. Ruud Ganzevoort et al. (Leiden: Brill, 2014), 131.

2. Big story vs Small story

In het voorgaande hoofdstuk hebben we gekeken naar de narratieve wende, de ontwikkeling van het concept van een narratieve identiteit, en de rol van narratief in de theologie. In dit hoofdstuk gaan we verder met het identiteitsvraagstuk.

In de psychologie is er tegenwoordig veel aandacht voor narratief onderzoek naar identiteitsvorming. De gedachte is, zoals gezegd, dat men een identiteit vormt door bepaalde levensgebeurtenissen aan elkaar te knopen tot een verhaal. Indien men deze gedachte omarmt, volgen er twee vragen. Ten eerste: hoe werkt dat dan, identiteitsvorming? Is dat een actief proces van reflectie op het zelf, of ontstaat dat min of meer 'vanzelf'? Ten tweede: welke narratieve data is relevant voor onderzoek naar een narratieve identiteit? Het is vanuit deze twee vragen dat psycholoog Michael Bamberg in 2004 voor het eerst een onderscheid maakt tussen *big stories* en *small stories*.²¹ De these van Bamberg is dat al het onderzoek naar narratieve identiteit gestoeld is op een gelimiteerde dataset, die hij *big stories* noemt. Daarom missen we de naar zijn idee zeer relevante *small stories*. In dit hoofdstuk wordt uitgelegd wat bedoeld wordt met *big stories* en *small stories* en welke consequenties dit onderscheid heeft voor het narratieve onderzoek.

2.1 Big stories

Wanneer men narratief onderzoek doet naar identiteit, focust men gewoonlijk op levensverhalen. De narratieve dataset bestaat ofwel uit autobiografisch materiaal, ofwel uit gesprekken met een onderzoekende partij, zoals lange interviews met wetenschappers of gesprekken op de bank bij de psycholoog. Dit is wat Bamberg verstaat onder *big stories*.²²

Er bestaat een aantal redenen dat *big stories* gewoonlijk als narratieve input dienen. Ten eerste creëren ze een grote hoeveelheid narratieve data. Ten tweede voldoen deze data aan de eisen van de gemiddelde structurele definitie van narratief – de criteria als karakterpositionering, een ordening van gebeurtenissen in de tijd, en het hebben van een plot. Bovendien hebben deze verhalen een grote

²¹ Michael Bamberg, "Talk, Small Stories, and Adolescent Identities", *Human Development* 47 (2004): 366-369.

²² Michael Bamberg, "Biographic-Narrative Research, Quo Vadis? A Critical Review of 'Big Stories' from the Perspective of 'Small Stories'", in *Narrative, memory and knowledge: Representations, aesthetics and contexts*, ed. by Kate Milnes et al. (Huddersfield: University of Huddersfield Press, 2006), 64.

kans op volledigheid. Hiermee bedoel ik dat, indien mensen ‘vergeten’ delen van hun verhaal te vertellen, een interviewer of psycholoog de mogelijkheid heeft terug te komen op die ontvluchte delen. Op die manier wordt de kans op een compleet verhaal vergroot. Ten derde bestaat de assumptie dat het in dit soort actieve reflectie is dat men het verstaan van de eigen identiteit constitueert. Psycholoog en *big story* voorstander Mark Freeman illustreert dit aan de hand van Primo Levi’s reflecties op zijn tijd in het concentratiekamp.

“It is only from the distant “now” of narrative reflection, as he gazes back upon those moments, that Levi is able to see the life to which he had been reduced. This view from afar, therefore, was the requisite condition for seeing exactly that which *could not be seen* in the flux of the present.”²³

Toen Levi in het concentratiekamp zat, in het midden van de ervaringen, kon hij volgens Freeman zijn situatie niet geheel begrijpen en overzien. Het is in de zelfreflectie achteraf dat hij zijn kamptijd in perspectief kan plaatsen, kan vertellen wat het met hem gedaan heeft, en het een plek kan geven in het verhaal van zijn identiteit.

Bamberg is het niet per se met Freeman oneens, zoals we ook later dit hoofdstuk zullen zien. Wel stelt hij dat *big stories* niet het hele verhaal vertellen, en dat er een aanvullend paradigma nodig is: een *small stories* benadering.

2.2 Small stories

Small stories zijn verhalen die we vertellen in onze alledaagse interacties met elkaar. De term *small* heeft een dubbele betekenis. Enerzijds duidt het op de lengte van de verhalen ten opzichte van *big stories*.²⁴ Anderzijds doelt men met dit

²³ Mark Freeman, “Life “on holiday”? In defense of big stories”, in *Narrative – State of the Art*, ed. by Michael Bamberg (Amsterdam: John Benjamins Publishing, 2007), 161.

²⁴ Met lengte wordt hier enkel bedoeld op de letterlijke uitgebreidheid van het verhaal. Het gaat er dus om dat *big stories* voortkomen uit uitgebreide interviews, terwijl *small stories* korte, kleine, dagelijkse gesprekjes zijn. Het gaat hier dus niet om de levenstijd die iemand verhaalt. Gewoonlijk gaat het in *big stories* weliswaar meer over het grote levensverhaal en in *small stories* meer over alledaagse zaken, maar dit hoeft niet per definitie zo te zijn. Men kan in een interview spreken over de reden dat men vorige week eenmalig naar de Kerk ging, om de volgende dag op de markt te vertellen waarin men de zin van het leven ervaart.

adjectief op de vluchtigheid van kleine verhalen.²⁵ *Small stories* worden ook wel beschreven als ‘talk-in-interaction’ of ‘narrative practice’.²⁶ Dit zegt veel over de agenda van dit onderzoeksdomein. *Big stories* onderzoek focust op de inhoud van verhalen.²⁷ Het gaat min of meer om monologen, waarbij het enige dialogische aspect van het verhaal tot uiting komt in de interne conversatie van de spreker met zichzelf over de afweging wat en hoe er verteld wordt.²⁸ De narratieve analyse is dan ook gericht op datgene wat gezegd wordt. Het bestaat uit het uitpluizen van het transcript van het interview. Uit de analyse van de zelfreflectie van de spreker dienen inzichten over zijn identiteit te vloeien. *Small stories* onderzoek, daarentegen, richt zich meer op de handeling van het spreken, op datgene wat gedaan wordt.²⁹ Daarmee wordt bedoeld dat een verhaal altijd een ‘gesprek’ is tussen een spreker en een publiek, zoals dat ook het geval is bij teksten. In de verhalen die we de hele dag vertellen, in de gesprekken van de dag, maken we afwegingen over wat we vertellen en hoe we het vertellen. Die afwegingen worden mede bepaald door onze toehoorders en onze sociale omgeving. Als mij bijvoorbeeld wordt gevraagd waarom ik theologie studeer, vertel ik mijn verhaal net wat anders tegen een katholieke vriend dan een atheïstische verre kennis. De assumptie van de *small story researchers* is dat in dit soort alledaagse gesprekken, waarin men zichzelf op een bepaalde manier positioneert, identiteiten worden ‘bemiddeld’.³⁰ Waarom dit het geval is, zal ik in de volgende paragraaf uitleggen.

Overigens kan de notie van verhalen als ‘gesprek’ tussen spreker en publiek hier wat verwarrend zijn. Zoals we in het eerste hoofdstuk zagen, schreef Paul Ricoeur al over het feit dat wij onze identiteiten construeren in relatie met anderen. De positie van Bamberg lijkt hier dus vooral een herhaling van Ricoeur. Tot op zekere hoogte is dit ook zo. Wat Bamberg hier in mijn optiek echter bedoelt, is dat in een *big story* benadering de communicatie met een publiek opgesloten zit in het

²⁵ Alexandra Georgakopoulou, “Thinking big with small stories in narrative and identity analysis”, in *Narrative – State of the Art*, ed. by Michael Bamberg (Amsterdam: John Benjamins Publishing, 2007), 146.

²⁶ Michael Bamberg, “Why narrative?”, *Narrative Inquiry* 22 (2021): 202. En: Georgakopoulou, “Thinking big with small stories”, 149.

²⁷ Bamberg, “Biographic-Narrative Research”, 71. En: Michael Bamberg, “Stories: Big or small. Why do we care?”, in *Narrative – State of the Art*, ed. by Michael Bamberg (Amsterdam: John Benjamins Publishing, 2007), 166.

²⁸ Bamberg, “Stories: Big or small. Why do we care?”, 170.

²⁹ Bamberg, “Stories: Big or small. Why do we care?”, 170-171.

³⁰ Bamberg, “Stories: Big or small. Why do we care?”, 171.

zelfreflectieve narratief van het individu. De interviewer is als het ware een verwaarloosbare aanwezige, en de communicatie met 'het publiek' (de maatschappij en persoonlijke sociale context) moet volgen uit de inhoud van het verhaal. De *small story* benadering richt zich meer op het contact tussen de spreker en het publiek buiten het narratief. In de *big story* interviews is dat publiek vanuit die positie dus de interviewer, en in de gesprekken van alledag is het de persoon tegen wie we spreken.

2.3 De visie van Bamberg op identiteit

Hoewel het niet mijn bedoeling is om een gedetailleerde psychologische discussie te starten over de wijze waarop men een identiteit vormt, lijkt het me wel noodzakelijk kort aan te geven waarom Bamberg *small stories* relevant acht voor identiteitsonderzoek. Ik doe dat aan de hand van Bambergs visie op identiteit, en de discussie over *big* en *small* en identiteit tussen Bamberg en de kritische Mark Freeman in de bundel *Narrative – State of the Art* uit 2007.

Het paradigma waar Bamberg zich tegen verzet, is zoals reeds aangegeven het idee dat zelfreflectie de basis vormt voor onze narratieve identiteitsvorming. In het eerder aangehaalde voorbeeld van Primo Levi toonde Mark Freeman aan hoe zelfreflectie ons in staat stelt om afstand te nemen van datgene wat ons overkomen is, en om na te denken over 'het grotere plaatje'. Volgens Freeman kunnen de vluchtige alledaagse gesprekken interessant zijn, maar is het in de *big story reflection* dat men inzicht krijgt in het verhaal van de menselijke individuele identiteit. De onderzoeksomgeving waarin *big stories* tot stand komen ziet hij dan ook niet als problematisch. In tegendeel, het nodigt mensen uit om een moment te pakken om, met de hulp van de interviewer of therapeut, te reflecteren op hun leven.³¹

Bamberg is het grotendeels met Freeman eens. *Big stories* zijn interessant voor narratief onderzoek, en zelfreflectie speelt een belangrijke rol bij de vorming van identiteit.³² Het is dan ook niet de gekunstelde setting van het onderzoek *an sich*, waar Bamberg over struikelt. Waar het Bamberg om te doen is, is dat volgens hem identiteit niet louter voortkomt uit het ik en zijn zelfreflectie. Het is geen

³¹ Freeman, "Life "on holiday"?", 158-162.

³² Bamberg, "Stories: Big or small. Why do we care?", 169. En: Bamberg, "Biographic-Narrative Research", 64

eenrichtingsverkeer met een zendend subject. Integendeel, identiteit vormt zich in interacties met anderen, waarin onze ideeën en onze persoon continu 'gechallenged' worden.³³ Bamberg onderscheidt drie terreinen waarop identiteitsdilemma's optreden, die ons dwingen keuzes te maken over hoe we ons positioneren: 1) gelijkheid en verschil, 2) agentschap en passiviteit, 3) constantheid en verandering.³⁴

Gelijkheid en verschil gaat over hoe we ons differentiëren van anderen. We zijn in essentie allemaal gelijk, maar zoeken punten waarop we ons onderscheiden of waarop we juist gelijk zijn, opdat we een zelf of een identiteit kunnen vormen. Voorbeelden zijn ras, gender, nationaliteit, vriendengroep en kledingstijl. De keuze die men hier dient te maken is welke elementen men in welk verhaal naar voren brengt.³⁵

Agentschap en passiviteit gaat over de verhouding tussen het actor of ontvanger zijn. Enerzijds worden wij gevormd door onze omgeving en de wereld. Anderzijds pogen we ook de wereld actief te beïnvloeden en te veranderen. Als we verhalen vertellen, maken we keuzes over hoe we ons positioneren op dit vlak. Wil ik overkomen als de held van het verhaal, dan poneer ik mezelf als actor, als de persoon met de touwtjes in handen. Wil ik mezelf als slachtoffer neerzetten en ben ik op zoek naar empathie, dan zet ik een verhaal op waaruit blijkt waarom ik geenszins invloed had op datgene wat me is overkomen.³⁶

Constantheid en verandering, tot slot, gaat over onze temporele ontwikkeling. In de kern gaat het om de vraag: ben ik dezelfde persoon als vroeger, of ben ik veranderd? Enerzijds ben ik nog steeds dezelfde jongen als tien jaar geleden, anderzijds ben ik volwassener geworden en anders tegen bepaalde aspecten van het leven aan gaan kijken. Ook hier dient men keuzes te maken welke elementen men naar de voorgrond brengt.³⁷

Volgens Bamberg geschiedt het vormen, bijschaven en weergeven van een identiteit door telkens, in de verhalen die we vertellen, te bepalen welke elementen van deze drie terreinen we naar voren brengen - en op welke wijze.³⁸ Feitelijk is dit

³³ Bamberg, "Stories: Big or small. Why do we care?", 172.

³⁴ Michael Bamberg, "Who am I? Narration and its contribution to self and identity", *Theory & Psychology* 21 (2011): 6.

³⁵ Bamberg, "Who am I?", 7-8.

³⁶ Bamberg, "Who am I?", 8.

³⁷ Bamberg, "Who am I?", 9.

³⁸ Bamberg, "Who am I?", 14.

ook wat we doen wanneer we onze *big story* vertellen: in het aan de hand van zelfreflectie tot stand gekomen verhaal, worden ook keuzes gemaakt op alle terreinen. Het punt is echter dat dit maar een klein gedeelte is van de verhalen waarin we met 'identiteitswerk' bezig zijn. In alle verhalen die we vertellen laten we de karakters van onze verhalen door de drie dimensies van overeenkomst, agentschap en temporaliteit gaan.³⁹

2.4 Mogelijkheden van een *small story approach*

Hoewel bovenstaande uiteenzetting doet vermoeden dat het onderscheid tussen *big stories* en *small stories* vooral draait om een psychologisch meningsverschil over de verhouding tussen narrativiteit en de vorming van identiteit, is dat toch niet geheel het geval. Althans, dat is niet waar het de *small story* onderzoekers primair om te doen is. Of zelfreflectie relevanter is dan sociale interacties – of anders gezegd: of wat er verteld wordt belangrijker is dan hoe er verteld wordt - doet er eigenlijk niet toe. Wat de *small story* onderzoekers willen realiseren, is vooral een verbreding van het narratieve veld. Zoals discursief analist en sociolinguïst Alexandra Georgakopoulou het stelt: "The issues [...] regarding narrative and identities have got more to do with what is seen as narrative and as narrative data and less to do with questions of method, theories of self, and differences in analysis".⁴⁰

Het winstpotentieel van het omarmen van een *small story approach* zit hem dus vooral in de toegenomen hoeveelheid narratieve data waarop we kunnen reflecteren, met name omdat de conventionele kaders van wat narratieve data bruikbaar maakt verdwijnen. Ik heb hier en daar al wat voorbeelden genoemd van 'nieuwe' onderzoeksmogelijkheden, maar zet ze hier nog even op een – niet-exhaustieve – rij. Ten eerste wordt het mogelijk om toekomstgerichte verhalen te onderzoeken.⁴¹ *Big stories* richten zich nagenoeg volledig op verhalen over het verleden. Dit komt omdat zij leunen op de inhoud van het verhaal als uiting van zelfreflectie. Verhalen over morgen zijn geen gebeurtenissen waarop reflectie kan plaatsvinden, omdat ze nog niet gebeurd zijn. Zodoende worden deze verhalen niet als interessant beschouwd. *Small story* onderzoek richt zich op de wijze

³⁹ Bamberg, "Who am I?", 7.

⁴⁰ Georgakopoulou, "Thinking big with small stories", 149.

⁴¹ Georgakopoulou, "Thinking big with small stories", 150.

waarop verteld wordt en de positionering van het subject. Ook toekomstgerichte verhalen bevatten een bepaalde positionering van het individu. Zodoende passen zij wel in de *small story approach*. Ten tweede is het bij *small stories* niet langer noodzakelijk dat de verteller spreekt vanuit de eerste persoon en reflecteert op het zelf. Ook verhalen waarin in de derde persoon wordt gesproken over (hypothetische) anderen, zonder dat het ik actief betrokken wordt, bieden input voor identiteitsonderzoek.⁴² Dit komt omdat ook in dit soort verhalen de verteller keuzes moet maken op de drie identiteitsdimensies van overeenkomst, agentschap en temporaliteit. Ten derde biedt de kijk op verhalen als 'talk-in-interaction' mogelijkheden voor een meer open en brede definitie van verhalen. Wat die definitie is, is nog niet geheel duidelijk. Die wordt – althans in de door mij bestudeerde literatuur – niet gegeven. Naar mijn idee is dit bewust gedaan, om te voorkomen dat men hetzelfde gaat doen als wat men de andere narratieve onderzoekers verwijt. Dat wil zeggen: dusdanig focussen op een harde, wetenschappelijke definitie van narratief, dat men relevante narratieve data uitsluit. Hoewel dit ontbreken van een harde definitie voor sommige wetenschappers een doorn in het oog kan zijn, leidt dit wel tot interessante stukken. Zo heeft Georgakopoulou reeds een aanzet gedaan om aan de hand van een *small story approach* uitingen en interacties op sociale media te onderzoeken.⁴³ Sterker nog, ze heeft zelfs een artikel gepubliceerd waarin ze selfies – foto's dus - onderzoekt via deze aanpak, en aantoonde hoe hierin het 'zelf' wordt neergezet.⁴⁴ Dit toont aan wat de potentie is van *small story research* binnen het domein van identiteitsonderzoek.

2.5 Reflectie

Nu we hebben gezien hoe *small stories* worden neergezet en hoe hun relatie is met identiteitsvorming, is de vraag: zijn we het eens met Bamberg en

⁴² Voor een uitgebreidere onderbouwing van dit argument en hoe die reflectie er uit ziet, zie Alexandra Georgakopoulou, *Small Stories, Interaction, and Identities* (Amsterdam: John Benjamins Publishing, 2007), 119-125.

⁴³ Alexandra Georgakopoulou, "Small stories research: A narrative paradigm for the analysis of social media", in *The SAGE Handbook of Social Media Research Methods*, ed. by Luke Sloan & Anabel Quan-Haase (London: SAGE Publications Ltd, 2016), 266-281.

⁴⁴ Alexandra Georgakopoulou, "From narrating the self to posting self(ies): A small stories approach to selfies", *Open Linguistics* 2 (2016): 300-317.

Georgakopoulou? Ik reflecteer graag op die vraag aan de hand van een *small story* voorbeeld.

“Volgende week voetballen wij tegen de bovenste van de competitie. Als we dan winnen, dan zijn we kampioen en promoveren we naar één van de hoogste amateurdivisies van Nederland. Dat is in de geschiedenis van de club nog nooit gebeurd. En dan ben ik ook nog eens aanvoerder.”

Laten we aannemen dat bovenstaande is uitgesproken tussen twee goede vrienden. Dat het om een *small story* gaat, volgt onder andere uit het feit dat het een verhaal is dat verteld is in een alledaagse interactie, door de lengte van het verhaal, en doordat het gericht is op de toekomst in plaats van het verleden.⁴⁵ Zegt dit verhaal iets over de identiteit van deze persoon? Ik denk het wel. Alle verhaalelementen hebben betrekking op deze persoon. De essentie van de gebeurtenissen is dat dit team volgende week kampioen kan worden. Daaromheen vertelt deze persoon dat er promotie is naar een hoge divisie, dat dit in de geschiedenis van de club nog nooit is gebeurd, en positioneert hij zichzelf als aanvoerder. Waarom vertelt hij deze elementen? Is hij trots op zijn prestaties? Laten deze elementen zien dat hij een leider is, een goede sporter, een doorzetter? Wat is het dat hij wil vertellen, en waarom kiest hij er tegenover deze vriend voor dit verhaal op deze wijze te vertellen? Wellicht dat, wanneer hij tegen zijn jongere zusje vertelt over de wedstrijd van volgende week, hij het verhaal op een geheel andere manier vertelt. Kortom, in dit kleine stukje tekst zit ontzettend veel data die iets zegt of kan zeggen over de verteller. En dergelijke verhalen zouden zonder *small story approach* – of een variant er op – in de vergetelheid raken.

⁴⁵ Overigens is dit nog een tamelijk overzichtelijke *small story*, daar de spreker niet tussendoor onderbroken wordt en de verhaalelementen elkaar vrij logisch opvolgen.

3. Terug naar de theologie

In het vorige hoofdstuk hebben we gekeken naar het onderscheid tussen *big stories* en *small stories*. Daar waar *big story* onderzoek voornamelijk gericht is op in interviewcontext verzamelde narratieven, richt *small story* onderzoek zich op alledaagse ‘talk-in-interaction’. Volgens Bamberg is narratief identiteitsonderzoek nagenoeg exclusief bezig met *big stories*, terwijl er juist in *small stories* veel identiteitswerk verricht wordt door de verteller. Daarom pleit hij voor meer aandacht voor het laatste.

In dit hoofdstuk gaan we terug naar de theologie. Centraal staat de vraag: wat kan de praktische theologie met het onderscheid tussen *big stories* en *small stories*? Om die vraag goed te beantwoorden, pogen we eerst te achterhalen of de assumptie van Bamberg over het exclusieve gebruik van *big stories* ook geldt voor de theologie. Daarna stellen we de vraag of een *small story* benadering relevant kan zijn voor de theologie en hoe deze er dan eventueel uit zou moeten zien.

3.1 Gebruik *small stories* in praktisch theologisch identiteitsonderzoek

We beginnen met de vraag of we de naam van Bamberg en/of de term *small story* tegenkomen in praktisch theologisch onderzoek. Het korte antwoord op die vraag is: nee, die komen we niet tegen. Dat wil zeggen: meerdere zoektochten in zoekmachines en (digitale) bibliotheken, hebben niets opgeleverd. Daarnaast heb ik circa twintig overzichtsartikelen en publicaties over narratieve identiteit onder ogen gehad, waarin de genoemde zoektermen niet voorkwamen. Kortom: indien het onderscheid van Bamberg bekend is binnen de narratieve theologie, is het in ieder geval niet bekend buiten de marges van het onderzoeksdomein. Een andere optie is dat men Bamberg wel kent, maar het onderscheid dat hij maakt irrelevant vindt voor het eigen domein. Dit is natuurlijk niet uit te sluiten. Gezien het feit dat Bambergs naam echter helemaal niet genoemd wordt – dus ook niet in negatieve zin, als iemand die een irrelevant onderscheid maakt – neem ik voor nu aan dat hij onbekend is onder theologen.

Indien Bamberg en *small stories* niet expliciet genoemd worden, is de vervolgvraag of ze wel impliciet genoemd worden. Anders geformuleerd: komen we inzichten uit de *small story* benadering tegen in de praktische theologie? En/of zien we narratieve data, die in Bambergs benadering als *small story* zou worden

geclassificeerd, onderzocht worden? Deze vragen zijn wat ingewikkelder. Om ze te beantwoorden, herneem ik twee bronnen van Ruard Ganzevoort waar ik in het eerste hoofdstuk al naar verwezen heb. Dat is enerzijds het overzichtsartikel *Narratieve benaderingen in de Praktische Theologie* uit 2011, en anderzijds de bundel *Religious Stories We Live By* uit 2014.

Kenmerkend voor de *small story* benadering was dat men 1) af wilde van louter biografisch onderzoek, 2) en meer aandacht kreeg voor het narratief als communicatie met een publiek. Als we dan kijken naar Ganzevoort, dan vinden we een aantal interessante zaken. Ten eerste noemt hij expliciet dat narratieve identiteitsvorming altijd een communicatie met een publiek inhoudt. Dat wil zeggen: het verhaal dat je vertelt moet op enige manier plausibel en relevant zijn voor je toehoorders.⁴⁶ Dit komt overeen met bovengenoemd punt 2. Tegelijkertijd is het de vraag of deze notie duidt op de communicatie met publiek zoals bedoeld in *big story* benaderingen of zoals bedoeld in *small story* benaderingen (zie nogmaals hoofdstuk 2.2 voor dit onderscheid).

Verder stelt Ganzevoort dat uit Ricoeurs theorie volgt dat handelingen ook op een narratieve wijze te analyseren zijn, als zijnde communicatie tussen een 'auteur' en een 'publiek'.⁴⁷ Dit staat aan de basis van het eerder genoemde praktisch theologisch onderzoek naar de 'communicatie' in rituelen en in liturgie. Met andere woorden: men realiseert zich binnen de theologie dat narratief onderzoek niet enkel beperkt is tot expliciet narratieve genres. Enerzijds zou men hieruit kunnen concluderen dat de theologie de agenda van *small story* aanhangers geïncorporeerd heeft, die vooral geënt is op het breder trekken van wat gezien wordt als narratieve data.⁴⁸ Anderzijds kan men zich afvragen in hoeverre deze verbreding van toepassing is op narratief identiteitsonderzoek, hetgeen immers was waar het in essentie om ging.

Het meest interessant vind ik echter iets wat Ganzevoort min of meer tussen neus en lippen door noemt in zijn overzichtsartikel. Hij schrijft hier dat de Amerikaanse praktisch theoloog Andrew Lester in 1995 een studie heeft gedaan naar hoop in pastorale zorg, door middel van een analyse van toekomstverhalen.⁴⁹

⁴⁶ Ganzevoort, "Narratieve benaderingen in de praktische theologie", 64. En: Ganzevoort, Introduction, 3.

⁴⁷ Ganzevoort, "Narratieve benaderingen in de praktische theologie", 63-64.

⁴⁸ Zie paragraaf 2.4 van dit werkstuk.

⁴⁹ Andrew Lester, *Hope in Pastoral Care and Counseling* (Louisville: Westminster John Knox Press, 1995).

Dit is interessant, aangezien een van de genoemde winstpunten van *small story* onderzoek was dat dergelijke toekomstverhalen open werden gesteld voor narratieve identiteitsanalyse. Toch blijkt ook hier een addertje onder het gras te zitten. Als we Lesters boek bekijken, blijkt namelijk dat zijn theorie niet gaat over toekomstverhalen in enige relatie tot de identiteit van het individu. Waar het Lester om te doen is, is een meer praktisch vraagstuk, zijnde hoe geestelijk verzorgers in gesprekken met mensen zonder hoop, verhalen kunnen creëren die hen weer hoop geven. Bij nader inzien heeft het werk van Lester derhalve weinig tot niets van doen met datgene wat de *small story* benadering poogt te bewerkstelligen.

Kortom, hier en daar vinden we wel elementen die toegeschreven worden aan *small story* benaderingen in het theologisch discours. Desalniettemin zijn ze allerm minst overtuigend genoeg om te kunnen zeggen dat een *small story* benadering toegepast wordt in de theologie, laat staan in het narratief identiteitsonderzoek. Dit wordt nog eens bevestigd als we de bijdragen over identiteitsonderzoek in de bundel van Ganzevoort bekijken. Het zijn er in totaal vier, van de hand van respectievelijk Michael Scherer-Rath, Marjo Buitelaar, Toke Elshof, en Jos van den Brand et al.⁵⁰ In geen van deze artikelen wordt gebruikt gemaakt van narratieve data die niet afkomstig is uit biografische interviews. Het lijkt er, met andere woorden, sterk op dat ook de praktische theologie enkel bekend is met *big stories* als het gaat om identiteit. Daarmee dient zich de vervolgvraag aan of de theologie een *small story* benadering moet ontwikkelen.

3.2 Het ontwikkelen van een *small story approach*

De *small story* benadering is ontwikkeld binnen de psychologie. Ondanks dat zowel de psychologie als de theologie zich bezighoudt met het concept van narratieve identiteit, is hun onderzoeksvraag niet per definitie gelijk. Derhalve zegt het nuttig zijn van een benadering binnen de psychologie in principe niets over de theologie. In de aankomende paragraaf zullen we daarom eerst bekijken of een *small story* benadering inhoudelijk van toegevoegde waarde kan zijn. Daarna

⁵⁰ Michael Scherer Rath, "Narrative Reconstruction as Creative Contingency", 131-142. Marjo Buitelaar, "Dialogical Constructions of a Muslim Self through Life Story Telling", 142-155. Toke Elshof, "Religious Narrative and the Body", 157-167. Jos van den Brand et al., "An Instrument for Reconstructing Interpretation in Life Stories", 169-180. Allen: in *Religious Stories We Live By*, ed. by R. Ruud Ganzevoort et al. (Leiden: Brill, 2014).

stellen we de vraag hoe zo'n benadering er in de theologie dan uit zou moeten zien.

3.2.1 De inhoudelijke vraag

Het huidige praktisch theologisch identiteitsonderzoek is, zoals we hebben gezien in hoofdstuk 1, in essentie gericht op de (mogelijke) rol van religie en spiritualiteit in narratieve identiteiten en identiteitsvorming. Indien we de inzichten van Bamberg onderschrijven en van mening zijn dat identiteitswerk gedaan wordt in de alledaagse gesprekken, kunnen we niet anders dan de *small story* benadering meenemen in het theologisch discours. Enerzijds draagt dit bij aan het beter kunnen beantwoorden van de bestaande identiteitsvraagstukken, zoals de vraag hoe mensen betekenis geven aan hun leven en welke rol geloof of afwezigheid van geloof daarin speelt. *Small stories* bieden een hele nieuwe dataset en nieuwe omgeving om dit soort vraagstukken meer uit te diepen. Anderzijds nodigen de *small stories* praktisch theologen uit om nieuwe vragen te stellen. Ik heb het al eerder gehad over sociale media. *Small story* onderzoek biedt mogelijkheden om te onderzoeken hoe jongeren op sociale platformen betekenis geven aan bepaalde gebeurtenissen in hun leven. Een andere interessante mogelijkheid die deze benadering biedt, is om te bekijken hoe mensen hun geloof uitleggen en zichzelf in hun geloofsverhaal positioneren in gesprekken met mensen uit hun omgeving. Eerder gaf ik het voorbeeld dat ik mijn beweegredenen om theoloog te worden anders uitleg aan medekatholieken dan aan seculiere leeftijdsgenoten. Welke keuzes maak ik in deze gesprekken omtrent de positionering van mezelf? Welke verschillen zijn er te vinden tussen beide gesprekken? En welke invloed hebben die verschillende verhalen op de rol die ik toewijs aan geloof in mijn levensverhaal? Dit zijn slechts enkele voorbeelden van vragen waarin een *small story* benadering de theologie een stapje verder kan brengen.

3.2.2 De methodische vraag

Ik heb de methodische vraag tot nu toe overgeslagen, ook in het hoofdstuk over *big stories* en *small stories*. De reden is dat dit vraagstuk dusdanig veel uitleg vraagt, dat het te ver gaat het in dit relatief beperkte werk te behandelen. Desalniettemin denk ik dat er wel wat te zeggen valt over hoe een theologische

small story benadering zich verhoudt tot de bestaande methodes van de psychologie.

Persoonlijk denk ik dat de theologie de progressie van de *small story* benadering uit de psychologie volledig kan overnemen. Wellicht dat al doende blijkt dat er aanpassingen nodig zijn om theologisch onderzoek te doen, maar het lijkt mij niet dat hier grove wijzigingen noodzakelijk zijn. Reden hiervoor is dat het onderzoeksobject voor theologen niet anders is dan voor de psychologen, zijnde de interactieve verhalen van individuen. Om nog maar eens het sociale media voorbeeld voor de dag te halen: de theoloog zou mogelijk berichten onderzoeken waarin jongeren iets zeggen over hun geloof, daar waar de psycholoog wellicht eerder een bericht over een overleden hond of een ongeluk zou bekijken. De act van het op wetenschappelijke wijze ontleden van het narratief en wat er gebeurt, is echter hetzelfde. Als het gaat om het analyseren van narratieve data, denk ik dat de theologie derhalve volledig kan putten uit de gereedschapskist van de psychologen.

Waar de theoloog zich werkelijk gaat onderscheiden, is in de stap ná het analyseren van het narratief. Het is op dat punt, dat de theoloog de vraag stelt: wat betekent dat wat ik gevonden heb voor het geloof, de theologie of de Kerk? En in dit geval ook andersom: wat kan de toegevoegde waarde zijn van het geloof voor de menselijke identiteit? Om dergelijke vragen goed te kunnen beantwoorden, is vanzelfsprekend een goede methodische basis nodig. Ik denk dat het het waard is om hier aandacht aan te besteden.

3.3 Conclusie

In dit hoofdstuk hebben we onderzocht hoe de *small story* benadering een rol kan spelen in identiteitsonderzoek in de praktische theologie. Eerst hebben we gekeken of een *small story* benadering of vormen ervan reeds bekend zijn in het theologisch discours. Vervolgens hebben we bevestigd dat de these van Bamberg dat identiteitsonderzoek zich nagenoeg volledig richt op biografisch onderzoek, ook geldt voor de theologie. Van daaruit zijn we verder gegaan met de vraag of een *small story* benadering dan wel ontwikkeld moeten worden. We hebben gezien hoe deze benadering nieuwe wegen van onderzoek opent, die interessante vraagstukken oproepen. Methodisch gezien liggen er mogelijk nog een aantal hobbels op de weg, maar we hebben in ieder geval kunnen concluderen dat de

psychologische progressie op dit vlak een vruchtbare bodem biedt voor de theologie om op voort te bouwen.

Overigens kun je opmerken dat de theologie en de psychologie op het onderzoeksgebied van narratieve identiteiten enigszins in elkaars vaarwater komen. Ik acht dat iets zeer positiefs. Datgene wat de psycholoog onderzoekt, namelijk hoe individuen identiteit vormen, is ook interessant voor de theoloog. Ook daar waar het niet direct met theologie te maken heeft. Inzichten in de werking van identiteitsvorming en in welke zaken belangrijk zijn in afwegingen omtrent de positionering van het zelf, zijn waardevol voor mensen die zich afvragen hoe geloof in deze tijd relevant is of kan zijn. Het wel of niet religieus of gelovig zijn wordt door velen immers beschouwd als onderdeel van hun identiteit. Om te begrijpen waarom voor de één religie en geloof de kern vormt van zijn/haar identiteit, en voor de ander juist compleet afwezig is, dient men te begrijpen hoe die identiteit tot stand komt. Zowel bij gelovigen als bij niet-gelovigen. Ik denk dat het in die context niet alleen belangrijk is om bepaalde wetenschappelijke methoden uit de psychologie te incorporeren in het theologisch veld, zoals ik voorstel te doen met de *small story approach*, maar ook de psychologische (en andere geesteswetenschappelijke) publicaties over relevante onderwerpen als identiteit en zingeving te lezen en te volgen. Men zou zich kunnen afvragen of de theoloog dan niet verwordt tot een psycholoog. Ik denk van niet, juist vanwege de eerder genoemde extra stap van reflectie die de theoloog maakt met de vraag: “wat betekent dat wat ik gevonden heb voor het geloof, de theologie of de Kerk?”

4. Conclusie

In het eerste hoofdstuk hebben we gezien hoe de narratieve wende tot stand is gekomen en hoe de theologie daarin is meegegaan. We hebben bovendien gezien hoe in die wende(s) het concept van narratieve identiteit is ontwikkeld en hoe dat gestalte heeft gekregen in het (praktisch) theologisch onderzoek, met name in de hoek van pastorale zorg. Vervolgens hebben we gekeken naar het onderscheid tussen *big stories* en *small stories*, in de psychologie geïntroduceerd door Michael Bamberg. Daar waar *big story* onderzoek voornamelijk gericht is op in interviewcontext verzamelde narratieven, richt *small story* onderzoek zich op alledaagse 'talk-in-interaction'. We hebben gezien hoe een *small story* benadering wegen opent voor nieuwe vormen van onderzoek en het beantwoorden van nieuwe vraagstukken. In het laatste gedeelte zijn we teruggegaan naar de theologie en hebben we bekeken of een *small story* benadering reeds bestond in de theologie. Het antwoord was negatief. Vervolgens hebben we gekeken wat een *small story* benadering zou kunnen toevoegen aan het praktisch theologisch onderzoek naar identiteit, en hebben we geconcludeerd dat het waardevol is om deze benadering in de theologie verder te ontwikkelen. Daarmee hebben we onze onderzoeksvraag beantwoord. Moet de praktische theologie een *small story* benadering voor narratief identiteitsonderzoek ontwikkelen? Ja, dat is heilzaam.

Bibliografie

Bamberg, Michael. "Talk, Small Stories, and Adolescent Identities". *Human Development* 47 (2004): 366-369.

Bamberg, Michael. "Biographic-Narrative Research, Quo Vadis? A Critical Review of 'Big Stories' from the Perspective of 'Small Stories'". In *Narrative, memory and knowledge: Representations, aesthetics and contexts*. Edited by Kate Milnes et al., 63-79. Huddersfield: University of Huddersfield Press, 2006.

Bamberg, Michael. "Stories: Big or small. Why do we care?". In *Narrative – State of the Art*. Edited by Michael Bamberg, 165–174. Amsterdam: John Benjamins Publishing, 2007.

Bamberg, Michael. "Who am I? Narration and its contribution to self and identity". *Theory & Psychology* 21 (2011): 3-24.

Bamberg, Michael. "Why narrative?". *Narrative Inquiry* 22 (2021): 202-210.

Brand, Jos van den, et al. "An Instrument for Reconstructing Interpretation in Life Stories". In *Religious Stories We Live By*. Edited by R. Ruud Ganzevoort et al., 169-180. Leiden: Brill, 2014.

Buitelaar, Marjo. "Dialogical Constructions of a Muslim Self through Life Story Telling". In *Religious Stories We Live By*. Edited by R. Ruud Ganzevoort et al., 143-155. Leiden: Brill, 2014.

Crites, Stephen. "The Narrative Quality of Experience". *Journal of the American Academy of Religion* 39 (1971): 291-311.

Dusseldorp, Cornelis van. *Preken tussen de verhalen. Een homiletische doordenking van narrativiteit*. Utrecht: Uitgeverij Kok, 2012.

Elshof, Toke. "Religious Narrative and the Body". In *Religious Stories We Live By*. Edited by R. Ruud Ganzevoort et al., 157-167. Leiden: Brill, 2014.

Freeman, Mark. "Life "on holiday"? In defense of big stories". In *Narrative – State of the Art*. Edited by Michael Bamberg, 156-163. Amsterdam: John Benjamins Publishing, 2007.

Ganzevoort, R. Ruard. "De praxis als verhaal: Introductie op een narratief perspectief". In *De praxis als verhaal: narrativiteit en praktische theologie*. Geredigeerd door R. Ruard Ganzevoort, 7-26. Kampen: Kok, 1998.

Ganzevoort, R. Ruard. "Narratieve benaderingen in de praktische theologie". *Humanistiek* 12 (2011): 61-70.

Ganzevoort, R. Ruard. Introduction to *Religious Stories We Live By: Narrative Approaches in Theology and Religious Studies*, 1-17. Edited by R. Ruard Ganzevoort et al. Leiden: Brill, 2014.

Genootschap Onze Taal. "Narratief". Geraadpleegd op 10 mei 2021. <https://onzetaal.nl/nieuws-en-dossiers/nieuwsbrieven/woordpost/woordpostarchief/narratief/>.

Georgakopoulou, Alexandra. "Thinking big with small stories in narrative and identity analysis". In *Narrative – State of the Art*. Edited by Michael Bamberg, 145-154. Amsterdam: John Benjamins Publishing, 2007.

Georgakopoulou, Alexandra. *Small Stories, Interaction and Identities*. Amsterdam: John Benjamins Publishing, 2007.

Georgakopoulou, Alexandra. "Small Stories Research: A Narrative Paradigm for the Analysis of Social Media". In *The SAGE Handbook of Social Media Research Methods*. Edited by Luke Sloan & Anabel Quan-Haase, 266-281. London: SAGE Publications Ltd, 2016.

Georgakopoulou, Alexandra. "From Narrating the Self to Posting Self(ies): A Small Stories Approach to Selfies". *Open Linguistics* 2 (2016): 300-317.

Hyvärinen, Matti. "Revisiting the Narrative Turns". *Life Writing* 7 (2010): 69-82.

Lyotard, Jean-François. *La condition postmoderne: rapport sur le savoir*. Paris: Ed. de Minuit, 1979.

Lester, Andrew D. *Hope in Pastoral Care and Counseling*. Louisville: Westminster John Knox Press, 1995.

Maas, R. "Narrative Theology". In *New Catholic Encyclopedia*, 2nd ed., vol. 10, 151-154. Detroit: Gale, 2003.

Niebuhr, H.R. *The Meaning of Revelation*. New York: The Macmillan Company, 1941.

Scherer-Rath, Michael. "Narrative Reconstruction as Creative Contingency". In *Religious Stories We Live By*. Edited by R. Ruud Ganzevoort et al., 131-142. Leiden: Brill, 2014.

Sools, Anneke. "Narratief onderzoek". *Kwalon* 17 (2012): 27-35.